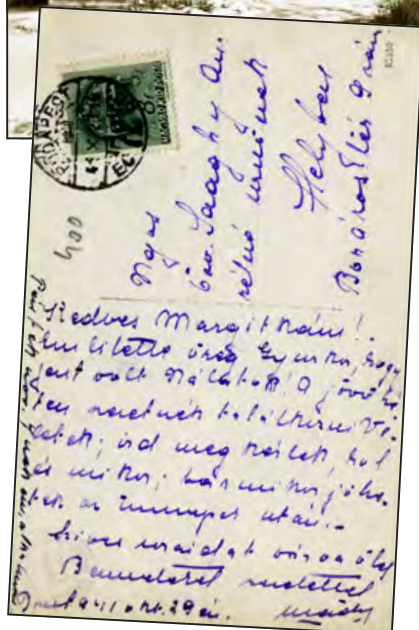

MAGÁNANZIKSZ

Aki Darvassal barkochbázott

Buza Péter

Ez egy ötvenhatos történet. De ugyanígy a nagy háborúé: a főszereplő Saághy családhoz tartozó három özvegyasszony is szóba kerül majd, akik a monarchia egyik vagy másik csataterén veszítették el a férjüket. A címet ennek ellenére egy régebbi – idén még nem forgatott – sorozatom címéhez kötöttem. Mert a kiindulópont egy képnyomat, amelyen számomra ismeretlen magánszemélyek ülnek-állnak az objektív előtt. A Budapest antikváriumban találtam Benyovszky úr anzikszai között. Kétszer is megörültem, amikor már elolvastam a levél címzettjének nevét is. Ha valakit Saághy Aurélnának hívnak, nem ígérkezik túl nehéz feladatnak az élő leszármazottak után kutatni. Tévedtem.

Hogy ki küldte Budapestről Budapestre az itt közreadott képeslapot 1941. október 29-én – s hogy ki volt Mädy –, nem sikerült kétséget kizáróan kiderítenem. Nem is beszélve „öreg Gyurkáról”. Se a Saághy családban, se a velük egy familiát alkotó Eggenhoferében (róluk – szűkebben – a BUDAPEST augusztusi számában írtam) nincs senki, akit Györgynek vagy Mädynek hívnának. Bár, némi szabadságot megengedve magának, özvegy Eggenhofer Aladárné született Saághy Melanie – Saághy Aurélné Janits Margitnak, a címzettnek

sógornője –, aki akkor már hosszú ideje Kornhaber Samu vezérezredes felesége és a Bartók Béla úton lakik, akár így is becézteszheti magát.

Nézzük a rövid szöveget: „Kedves Margitkám! Említette öreg Gyurka hogy fent volt Nálatok! A jövő héten szeretnék találkozni Veletek, ird meg kérlek hol és mikor, bármikor jöhettek az ünnepek után. Szíves soraidat várva ölel Benneteket szeretettel Mädy”

„Péntek nov. 7 nekem alkalmas” – írta fel a lap szélére Janits Margit, a háborús

özvegy. Itt kell megjegyeznem, hogy a képeslap címzése pontatlan. Akiiket a feladó meglátogatni kíván, nem a Boráros tér 9-ben, hanem a 6-ban laknak. Annak is a második emeletén, a sokkal-sokkal később kettéosztott 2-es számú lakásban.

Lehúzott redőnyei egyikán ott a felirat: eladó.

Saroklakása a hatalmas bérháznak. Az Angyal utcára s a térre néz. Ha lőnek, s ez azóta, hogy fölépült, Budapesten többször is előfordult, akkor bizony a lehető legrosszabb helyen: a híd, a Duna felől indított taktikai lövöldözések tűzvonalában.

Négyen laknak 1946-ban ebben a szép nagypolgári (és így is berendezett) otthonban. Özvegy Saághy-Ruszek Aurélné, húga, özvegy *Klement Béláné Janits Irén*, valamint Margit két felnőtt gyermeke: *Marietta* és *Miklós*.

Egy köbcentinyi csokoládé

1956-ban a Saághy (Janits) család egyetlen cselekvőképes tagja, a magánszférában még akkor is használt nevén *vitéz nagysághy Saághy-Ruszek Miklós* pontosan tudta, hogy neki, aki huszártisztként szolgált végig a második nagy háborút, nem szabad sokat ugrálnia. A legokosabb, ha csendben marad. Mert még olyan állás se lesz, só! mint amilyen van.

Az orosz fogságból 1947 késő nyarán szabadult haza. A bank, ahol korábban dolgozott – közgazdászként szerzett annak idején diplomát –, már nem létezett. Egy-két év tengődés-kínládás után kapott végre könyvelői állást a nagy szocialista Húsipari Trösztnél. Annak is a Béliipari Vállalatnál (s megtanulhatta: a pénznek igenis van szaga). Öt-hat évvel később már főkönyvelőként kereshetett a körülményekhez képest elegendő forintot magára, magatehetetlen, gyermekbénulásos nővére meg a nagynénire, Irénre. (*Marietta* és *Miklós* édesanyja 1946. október 23-án halt meg).

A forradalom napjaiban agyülvés érte a lakást a Boráros téren – immár másodszor, megtörtént ez már 1945-ben is –, és

akkor mégis elszakadt a cérna. Nem vitás, hogy emelt hangon szitkozódott munkahelyén a kollégái előtt, aki maguk is lábban égtek a „sajnálatos események” sodrában: „*Ezek a rohadtak már megint szétlőtték a lakásomat!*”

A javát annak, amit a fenti bekezdésben olvashattak, *Geszti Istvánné Ilona* mesélte el, miután igencsak nehezen, de megtaláltam. Ilona édesapja, *dr. Kökény Gyula*, közgazdász a közeli Mester utcából, régi kollégája volt Miklósnak, s minden pénteken vendége egy több órás kanasztapartira. Huszárunk egyébként remek bridzs-versenyjátékos volt, s gyakorolta is ezt a tudományát a Hazafias Népfront kártyaklubjában, igaz, majd csak a hetvenes évektől – tudtam meg még informátoromtól. De maradjunk még ötvenhatnál. Mivel „rohadtak” nevezte a hős szovjet katonákat, meg mert amúgy is horthysta katonatiszt volt, nem is beszélve „bankári” előéletéről, statáriális gyorsasággal börtönre ítélték. Egy zárkában ült Darvas Ivánnal, egész nap reggeltől estig barkochbáztak. – Persze a Béliipar nem fogadta vissza – így tudja Ilona. Anyámnak volt annyi befolyása az Iparművészeti Vállalatnál, hogy vállalták, legyen a bedolgozójuk. Kazeinből esztergált gombokat. Végül csak felvették könyvelőnek a Horizont Áfészhez Kőbányára. Innen ment végül nyugdíjba a hetvenes években.

Gesztinétől azt reméltem, hozzájutok néhány dokumentumhoz Miklós hagyatékából. De mindössze két fényképpel meg egy csokipapírral lettem okosabb. A Vorbeck Block csokoládéját Lübeckből küldték egy ötvenhatos segélyszállítmánnyal. Teljes méretére kisimítva két versike olvasható a hátulján. Az aláíró talán egy másik barát.

„1956. Október
Mars dorbézolt, üvöltve,
Üllői út? És a környéke?
„Vár állott, ma kőhalom!”
Leveszem a kalapom...

1957. március 17.
Egy köbcentinyi csokoládé,
Itt a gyártó, ez az ország,
Szeretetsomagból való
Mint annyi manapság
De izlett mégis a csokoládé.

Némethy”

A két fénykép fontosnak bizonyult. Segítségükkel ismertem rá Miklósról az 1941-ben kelt képeslapon. Édesanyjára is, az Eggenhofer család képeivel összevetve. Ők ket-

ten ülnek egymás mellett a padon, a keres kút felőli oldalon, a kámoni aborétum udvarán, 1941. február 27-én. *Nagysághy dr. Saághy Istvánné* született *kővágóörsi Eörssy Iréne* asszony temetésekor. És a fényképezőgép objektíve mögött nyilvánvalóan egy Budapesten lakó Saághy állt. Mädy. (Kornhaberné Melanie?)

A Saághyak Ruszek ága

A német megszállást követően, 1944. június 10-től újra magyar katonákat vezényelnek a frontra. A nyíregyházi lovashadosztályt a Pripjaty mocsaraknál vetik be. Július 3-4-én itt, Timkowiczénél esik át a tűzkeresztségen az a 4/II. huszárosztály, amelyben Saághy-Ruszek Miklós tartalékos hadnagyként szolgál. Felderítési hiba miatt menetoszlopban vonulnak be a településre, egyenesen az ellenség össz-tüzebe. Sokan odavesznek, a hadnagy is megsebesül.

Miklós világháborús szereplésének ez az egyetlen publikált nyoma (*Bene János*: A nyíregyházi huszárok, Nyíregyháza, 1991). Felgyógyult, aztán az oroszok foglyul ejtik. S a tábor is túlélte.

Az édesapjának nem volt ilyen szerencséje. Néhány mondat *Saághy Ruszek Aurél* gyászjelentéséből: „...négy hónapra terjedő szakadatlan harcok után Szerbiában, a Valjevo melletti ütközetben Királya és Hazája védelmében hősiesen harcolva, súlyosan megsebesült és sok kínos szenvedés és a haladók szentségeinek ájtatos felvétele után, 34 éves korában, folyó évi (1914) december hó 15-én reggeli 7 órakor, Budapesten csendben elhunyt.” (A nyugat-szerbiai település magyar neve Macsó, itt zajlott 1914. november 16. és 30. között a különösen sok áldozatot követelő kolubari csata.)

Nem csak az öt gyászoló felesége, Janits Margit maradt özvegyen a nagy háború első két évében a Saághy famíliából. Aurél legidősebb nővérenek, a már említett Saághy Melanie-nak az első férje, *Eggenhofer Aladár* 1915-ben esett el. *Kulcsár Kálmánné Saághy Margité* – Aurél húgáé – 1916-ban. Ő is férjhez ment később újra, *Vidosfalvy Ernő*nek hívták az urát, lényegében ő volt az egyetlen civil a Saághy-Ruszek családban. (Melanie életében Korhaber Samu K. u. K. ezredes lett a második férj, Malvin – Aurélnak egy másik húga – szintén katonafeleség, ő *Dickl Rezső*nek, a monarchia hadbiztosának lett az asszonya, és hivatásos katona volt a legifjabb Saághy-gyerek, Dezső is).

A mára végleg elfogyott Saághy-Ruszek gyerekek tehát összesen öten voltak: Melanie, Aurél, Margit, Malvin, Dezső. 1878

A front szünetében, egyenruhában, háttérben a Boráros téri bérpalota

és 1890 között születtek. Egyébként édesanyjuk, Godina Angyalka is (miután az ura, *Saághy-Ruszek Béla* negyvenévesen

önkezeivel vetett véget az életének) katonához ment másodjára feleségül. Új párját *Riedl Károlynak* hívták, szintén magas

Az 1918 körül készült családi képen a hátul felsorakozók balról jobbra: *Saághy Melanie*, *Saághy Margit*, *Eggenhofer Ibolya*, *Eggenhofer Mancsi*, *Rumy Lajos* és *Saághy Béláné*, *Eggenhofer Dezső*, özvegy *Saághy-Ruszek Aurélné Janits Margit*, *Vidosfalvy Ernő*. Elöl a gyerekek: *Saághy-Ruszek Miklós*, *Saághy-Ruszek Marietta (Babci)*, egy *Vidosfalvy* és egy *Dickl leány*)

rangú katona a békeidőben (1914-ben már nem élt), s az ő három fia is – akik közül *Lajos* a tábornokságig vitte – ugyancsak a mindenkori seregben és seregből él.

Miklós két éves volt, amikor édesapja a halálos sebet kapta. Ugyanígy két éves volt legfiatalabb nagybátyja, *Dezső*, amikor az ő és négy testvérének édesapja, *Saághy-Ruszek Béla*, a nagysárói (Velké Sarovce – lakóinak fele magyar – Sarovce-Sáró, ma Szlovákia, Léva közelében) Hunyady-uradalom gazdatisztje 1892. március 23-án főbelövi magát.

Hogy miért tette, nem tudjuk. Partecédulája szerint akkor 16 éve tartó házassága boldog volt, „végzetes elhunytát” nem magyarázhatja más, mint valamiféle halálos betegség vagy hogy nem tudott elszámolni gróf *Hunyady Kálmánnal*. Ez utóbbi feltételezést látszik alátámasztani, hogy az özvegy s az öt gyerek azonnal Esztergomba költözik, ahol Béla akkor már halott édesanyja, *Sinkovits Lidia*, illetve az ő családja élt. Az uraság elküldhette őket a nagysárói szolgálati lakásból. Itt ismerkedik aztán meg *Melanie* a későbbi férjével, *Eggenhofer Aladárral*, és édesanyjuk is az ugyancsak itt élő *Riedl* ezredessel.

Még egy generációval visszalépve: az öngyilkos gazdatiszt édesapja, a jogvédett *Saághy György* nevében még nincs ott a „Ruszek” toldás. 1845-ben nevezték ki a Csáktornyai járás adóvégrehajtójának, aztán Varasd vármegye pénzügyi főnöke – „fiskálisa” – lett. Ő még a burgenlandi Németújváron született 1811-ben. Akárcsak nyolc testvére. Apjukat *Józsefnek* hívták, a Vas megyei Köcskőn praktizált ügyvédként 1847-ben bekövetkezett haláláig.

Aki a szövegben idáig érve szerencsésen átrágtta magát az adatok tengerén, velem együtt vált egyfajta kegyeleti aktus részesévé. Mert *Saághy-Ruszek Miklóssal* – aki soha nem nősült meg, s nem voltak leszármazottai – 1992-ben végleg lezárult a *Saághyak Ruszek* ágának a története. A családfa is, amelyet fentebb értelmeztem, az ő akaratából került be a szombathelyi levéltárba, miután akaratát a Boráros téri kétváltásos lakás másik felében élő *Odorék* tiszteletben is tartották. Huszársága tárgyi emlékeit is ezért adták át a *Nádasdy Ferenc Múzeumnak*: kard hüvellyel és bojtjal, a két világháború között használatos szablya, vívótőr, kard hüvellyel, törkés hüvellyel, törkés. Nézzék meg feltétlenül ezeket a darabokat, ha arra járnak. Fotót egyikről se tudunk közreadni: a *BUDAPEST* szegény lap, nem tud kifizetni (nekünk) csillagászati fotózási és közlési díjakat...

Ruszek József varasdi ügyvéd 1831-ben vette feleségül Saághy Máriát, a vármegye pénzügyi főnökének, Saághy Györgynek a nővérét. Gyermekük nem született. Életének határévszámaim nem ismerjük. 1879-ben néhány nevézi egy irat. Ez a „hivatalos bizonylat” azt tanúsítja, hogy Bars vármegye lévai járásának szolgabírája volt, s mivel ennek „sem politikai, sem egyéb akadály a itt e helyütt nem létezik”, Saághy Béla (György egyetlen fia) egy bizonyos Ruszek Ignác végrendeletének megfelelő felveheti „melléknévként” a Ruszek nevet.

Más dokumentumokból az is kiderül, hogy György és Mária szoros, többszörös üzleti kapcsolatban álltak egymással, közösen vásároltak birtokot Kámonban (ez utóbbi birtokszerzésben részes volt még egy másik testvér, Saághy Mihály, a máig híres arborétum alapítója).

Bizonyosnak látszik, az 1879-ben kelt névkettőzési engedély Ignácnak arra a szándékára vezethető vissza, hogy a Ruszek név fennmaradjon. József bátyja jeles személyiség, veszprémi kanonokként halt meg 1851-ben, kortársai mint a nyelvújítást ellenző Mondolat-mozgalom egyik vezéralakját ismerték.

A kámoni birtokszerzés segítette meghatározni magánanzikszunk keletkezési helyét. Németh Gábor, az arborétum mai vezetője régóta ott szolgáló, már nyugalmazott munkatársai ráismerése nyomán derítette ki, hogy a felvétel a régi majorépület melletti udvaron készült. Mégpedig akkor, amikor 1941-ben a kámoni kert alapítója fiának, Istvánnak a felesége, Eörsy Irén meghalt. Temetésére utaztak ide az ezzel az ággal a legszorosabb kapcsolatot tartó Saághy-Ruszek leszármazottak.

Fényképezett Melanie, ott ül a padon unokaöccse, Miklós. Mellette Miklós édesanyja, özvegy Saághy-Ruszek Aurélné Janits Margit, valamint – ez látszik a legvalószínűbbnek – Miklós egyetlen apai nagybátyja, Dezső és az ő érettségiző korú (?) fia (?).

A huszárkapitány hagyatékának abban a töredékes részében, amit Gesztiné őrzött meg, Saághy-Ruszek Dezsőnek is fennmaradt egy képeslapnyi üzenete. 1914 májusában írta a már a fronton dekkoló bátyjának, Aurélnak, New Yorkból: „Mindnyájatokat szeretettel csókol Dezső. 9 napig maradtunk itt.”

Másfél évtizedet kell tovább lépnünk az időben, hogy újabb adatot találjunk róla. Nagysaághy Saághy-Ruszek Dezső nyugalmazott százados, a Signum Laudis és a sebesülési érdemrend büszke tulajdono-

sa (vagyis New Yorkból hazatérve maga is szolgált a nagy háborúban) 1927-től néhány esztendőn át a nagykanizsai autóbuszüzem tulajdonosa és működtetője volt.

Újabb tizenöt évvel későbbi az anziksz, ami a kámoni kertben készült. Nős volt Dezső, 1920 körül vehette nőül Tólos Katalint. A Vas megyei Levéltárban (ez úton köszönöm meg Benczik Gyula segítségét) őrzött, Miklós hagyatékából származó leszármazási táblán nincs feltüntetve, hogy lett volna gyermekük. De nem is lehet. Más évszámokból kiolvashatóan ez a táblázat éppen 1920 körül készülhetett.

A világhálón kerül újra elő a név, ha egyszerűbb formában is. Az Ausztráliai Erdélyi Magyar Szövetség adta ki 1974-ben Becze József Haragvó Isten előtt című verseskötetét. A kiadványt egy bizonyos Saághy Dezső illusztrálta...

Végelszámolás

A Vas megyei Levéltárba került a Janits család hagyatéka is. A Boráros téri ház második emeletének kettes számú lakásában eredetileg – és 1933-ban bekövetkezett haláláig – Miklós anyai nagyapja, dr. Janits Imre lakott. Kiválósága a közéletnek, ügyvéd, fősolgabíró, főjegyző, országgyűlési képviselő: 1903-tól esztergomi, 1914-től budapesti királyi közjegyző, a Budapesti Közjegyzői Kamarának 1926-tól elnöke, a fővárosi törvényhatósági bizottság tagja.

Gyermekei egytől egyig utódok nélkül haltak meg. Így aztán a nyitrai elszármazá-

Janits Imre várostatya

sú familia éppen úgy eltűnt az élők generációinak világából, ahogy Saághy-Ruszekék (sőt, úgy tűnik: Saághyék). Imre leánya, Irén egy vasúti hivatalnokhoz, Klement Bélához ment férjhez. Ő a Műegyetemen szerzett kulturmérnöki diplomát.

Fiatalon halt meg a képviselő úr fia, ifjabb Janits Imre fővárosi tisztviselő. 1939-ben, 43 évesen. Gyászolta Imre nevű fiacskája is, de a későbbi családi partecédulákon a gyerek neve már nem olvasható. Újabb fiú, dr. Janits Károly Vámosmikolán működött a harmincas években, körjegyzőként. Többet nem tudunk róla. A legfiatalabb leszármazotról, dr. Janits Dezső urológus főorvosról talán tudhatnánk, ha támogatottja, dr. Riskó Tibor, akinek fiatal orvosként mentora volt, nem gondolná úgy – túl a kilencvenen ez talán érthető is –, hogy régies régi dolgokkal ő már nem foglalkozik. Az ő egyik fia, dr. Riskó Zoltán temette el ugyanis Janits özvegyét, Dörgey Jolánt. Sokáig dédelgettem a reményt, miközben a Saághyokról gyűjtöttem az adatokat, hogy nyomra leltem.

Valahogy ugyanígy jártam Odorékkal. Nincs kedvük Miklóssal kapcsolatos emlékeikről mesélni. Eltartási szerződéssel kapták meg a Boráros téri lakást. Eleinte úgy látszott, egy-két fotó, más emléktárgy elem kerülhet a segítségükkel – ha felkereshetem őket. Nem sikerült.

Gesztli Istvánné Ilona nem volt ilyen tartózkodó. Szívesen mesélt, persze csak Miklósról és Mariettáról, akiket ismert.

– A kártya volt a legfőbb elfoglaltsága, meg a nők. Még az után is, hogy Marietta 1979-ben meghalt. Az utolsó kapcsolatának a nevére is emlékszem. Farkas Rózsa. A húga miatt nem nősült meg, de igyekezett kárpótolni magát. Korrekt, becsületes úriember volt, ám ahogy öregedett, egyre többet beszélt a kalandjairól. Halála előtt pár héttel kért meg, hogy én intézzem a temetését. Mindent rám hagyott. De maradt utána bőven olyan bútor, amire Odorék igényt tartottak. Nem vitatkoztam. Arra kértek, tervük van a lakással, ürítsem ki gyorsan. Nagypolgári lakás, értékes bútorokkal, festményekkel, órákkal, dísztárgyakkal. Három generáció hagyatéka. Olyan sok volt a holmi, hogy adtam belőle boldog-boldogtalannak. Aki csak kérte. Kis lakásban éltem akkor. Jött valami Borbíró, azt mondta, rokon. Elkérte-elvitte a titkosfiókos asztalt meg három-negy értékes olajfestményt. A rokokó garnitúrát, egy sublódót, egy szekretert a Polgár Galéria vett meg tőlem. Hát ennyi. Sok? Kevés? Mindegy már. ●